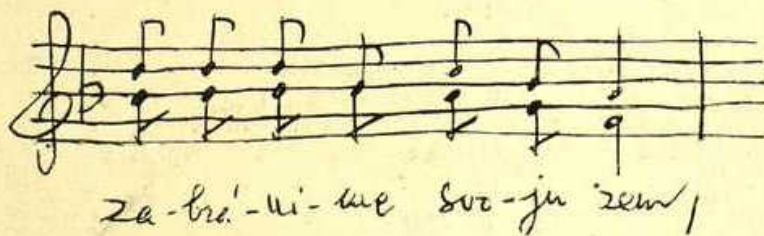

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

4

XIX

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA 1971

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

STÚDIE

Odraz boja proti fašizmu v ľudovej slovesnosti	523
Božena Filová, Úvod	523
Ján Michálek, Výskum povstaleckej tematiky v ľudovej slovesnosti na Slovensku	525
Oldřich Sirovátka, Dějiny a lidové podání	534
V. Je. Gusev, Poznatky z výskumu protifašistického folklóru v ZSSR	547
Soňa Burlasová, K niektorým črtám partizánskych piesní na Slovensku	552
Svetozár Švehlák, Partizánska pieseň ako špecifická forma odrazu historickej skutočnosti a niektoré otázky jej štúdia	561
Lubica Droppová-Markovičová, Pololudové veršovníctvo z obdobia boja proti fašizmu	574
Viera Gašparíková, Na rozhraní medzi literatúrou a folklórom	583
Diskusia	608
Pozdravný list ÚV KSS a ÚV KSC	624
Soňa Burlasová, Vplyv dvojakého osídlenia na ľudovú pieseň Selenče II.	625

ROZHLADY

Ladislav Burlas, K 20. výročiu Ústavu hudobnej vedy SAV	653
Adam Pranda, Seminár o interetnických vzťahoch českej ľudovej kultúry v Libliciaciach	655
Soňa Kovačevičová, Správa o stave prác na Etnografickom atlase Slovenska	660
František Kalesný, III. medzinárodný kongres poľnohospodárskych múzeí v Budapešti	658
K piatemu výročiu smrti A. Melicherčika (jm)	661
Pracovný pobyt v Inštitute etnografii AN SSSR v Moskve v r. 1979 (adda)	661

RECENZIE A REFERÁTY

Béla Bartók, Slovenské ľudové piesne II. (S. Burlasová)	663
Marie Vojtová, a kol., Dějiny československého lékařství I. (E. Horváthová)	663
Horná Nitra, r. 5, 1970 (J. Mjartan)	664
Etničeskije procesy v stranach zarubežnoj Jevropy (E. Horváthová)	665
Ju. Z. Krutá, Žnyvarški pisni (J. Komorovský)	666
Wieś dolnosląska (V. Valentová)	666
László Tarr, A kocsí története (M. Markuš)	668
Ferenc Schramm, Magyarországi boszorkányperek 1529—1768 (M. Markuš)	669
S. Bálint, A szegedi nép. — I. Balogh, Hajduság (M. Markuš)	669
Revista de referate și recenzii (J. Mjartan)	672
Noss Agot, Johannes Flintoes Draktakvarellar (E. Marková)	671

СОДЕРЖАНИЕ

Отражение борьбы с фашизмом в народной словесности	523
Ян Михáлек, Исследование повстаннической тематики в народной словесности в Словакии	525
Олдржих Сировáтка, История и народное предание	534
В. Е. Гусев, Сведения об исследовании антифашистского фольклора в СССР	547
Со́ня Бу́рласова, К некоторым чертам партизанских песен в Словакии	552
Светозар Швeглак, Партизанская песня как специфическая форма отражения исторической современности и некоторые вопросы ее изучения	561
Люба Дроппова-Марковичова, Стихосложение, только наполовину народное, в период борьбы с фашизмом	574
Вера Га́шпарикова, На рубеже между литературой и фольклором	583
Дискуссия	608
Со́ня Бу́рласова, Влияние двязкого заселения на народную песню Селенче. 2.	625
ОБЗОРИ	
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	

NA ROZHRANÍ MEDZI LITERATÚROU A FOLKLÓROM

(NA OKRAJ JEDNÉHO ROZPRÁVANIA O ŽIVOTE
ZA SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA)

VIERA GAŠPARÍKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Evidovať javy, triediť ich a vytvárať z neraz rozptýlených faktov sústavu, patrí k povinnostiam vedy. Každý pokus vrhnúť z týchto pozícií nový pohľad na predmet bádania možno označiť za pokrok alebo v ňom aspoň pozorovať podnety k diskusii. Táto tendencia vedy však skrýva v sebe nebezpečenstvo „škatulkovania“ a zároveň nebezpečenstvo určitého skostnatenia, pozerania na javy v hotových, nemenných kategóriách. Pokiaľ ide o slovesné prejavy, iste je celkom správne, že ich členíme do dvoch základných sfér, do literatúry a do slovesného folklóru. Slovesný folklór sme mali vo zvyku rozčleňovať na rôzne kategórie a druhy (žánre), a tu sme mali sklon pokladať základnú klasifikáciu (pieseň z hľadiska textového, rozprávka, a to v užšom slova zmysle ako opozitum k povesti, drobné folklórne útvary, ľudové divadlo) za konečnú.

Iste bolo správne, že predovšetkým v posledných desaťročiach si položili naši folkloristi otázku, či vystačíme s romantickou definíciou a klasifikáciou ľudovej slovesnosti, a že došli k záveru rozšíriť ju a pričleniť hlavne do okruhu ľudovej prózy ešte rozprávanie zo života, resp. spomienkové rozprávanie ako samostatný druh. A k tomuto druhu i na našej konferencii oprávnené obraciame pozornosť, lebo v ňom sa veľmi jasne premieta jej tematika. Aj my sa v našom príspevku pri tomto prozaickom žánre ešte dlhšie pozastavíme, avšak najprv považujeme za potrebné dokončiť našu východiskovú myšlienku.

Ani pri korekcii či spresnení a doplnení klasifikácie slovesného folklóru, predovšetkým prozaického, nebola situácia zachránená, možno povedať, raz navždy. Čím viac bádatelia študovali jednotlivé žánre ľudovej prózy, tým viac im do popredia vystupovali nie diferencie, ale naopak spoločné črty, príbuznosti, vzájomné prenikanie a prechod jedného žánru do druhého. Naraz akoby mizla alebo úplne zmizla hranica medzi nimi. Najlepší doklad neraz až skeptického názoru, že neexistujú jednotlivé druhy ľudovej prózy, poskytujú súborne tlačou vydané referáty¹ z konferencie Medzinárodnej spoločnosti pre štúdium prozaického folklóru, konanej na jeseň roku 1966 v Libliciach. Pravda, toto zasadanie sa zaoberalo predovšetkým tradičnými žánrami ľudovej prózy. Avšak i keby sme zostali len pri uvedenom rozprávaní zo života, aj tu by sme

¹ F a b u l a, Zeitschrift für Erzählforschung, zv. 9, 1967, passim.

mohli demonštrovať, ako sa stráca hranica medzi týmto žánrom a inými druhmi, čo vidieť aj v jednej práci vydannej v týchto dňoch²; autorovi, ani si to možno neuvedomuje, do značnej miery splýva historická povesť s rozprávaním zo života s historickou tematikou. Aj na tento moment ešte upozorníme v našom príspevku.

Opustíme teraz širokú sféru ľudovej slovesnosti. Až donedávna boli bádatelia presvedčení, že okrem nej, ako druhá strana tej istej mince, existuje len literatúra, ako sme už naznačili. Štúdium zamerané na otázku tvorivých možností aj širokých mäs — štúdium, ktoré sa stáva aktuálnym zároveň s pokrokovou orientáciou našej národopisnej vedy po oslobodení roku 1945 — nás priviedlo k tomu, aby sme opustili zdanlivo jedine možnú dvojexistenciu literatúra — folklór a zamerali svoj pohľad aj na to, čo je medzi nimi. Mohli sme napríklad zaznamenať, že ako zvláštna kategória existuje aj amatérska tvorba slovesne nadaných jednotlivcov, ktorá sa už nepohybuje vo výhradnom rámci folklóru, ale ešte tiež nedosiahla taký stupeň, aby ju bolo možné považovať za „vysokú“ literatúru.³

Dnes by som chcela upozorniť na iný prípad, keď slovesný prejav môže stáť medzi literatúrou a folklórom, alebo lepšie povedané kmitať medzi folklórom a literatúrou, to znamená, že sa raz bližšie primkýňa k jednej sfére, inokedy k druhej. Podnet k tejto úvahe mi poskytlo rozprávanie Viery Malátovej rod. Čunderlíkovej, pochádzajúcej z osady Rybô (obec Staré Hory), ktorú som ako 38-ročnú poznala v roku 1960 počas svojho terénneho výskumu zameraného k tým ústnym prejavom nášho ľudu z obdobia Slovenského národného povstania, ktoré bývajú pracovne a skrátene označované ako partizánsky folklór.⁴ Rozprávanie V. Malátovej ma zaujalo preto, lebo bolo ideovo, ako aj v líčení jednotlivých zážitkov veľmi pôsobivé a okrem toho svojou výstavbou vybočovalo z obvyklého rámca spomienkových rozprávání kompozične väčšinou nie veľmi komplikovaných. Pre názornosť uvediem najprv výpočet jednotlivých epizód jej pomerne rozsiahlej „kroniky“, rozvíjajúcej sa hlavne počas dvadsaťjeden dní v období Slovenského národného povstania.⁵

A. Základné rozprávanie

I. Medzi partizánmi

1. Vynášanie proviantu pre partizánov do hôr
2. Posledný proviant partizánom na Krížnu a Kráľovu studňu

² J. Michálek, *Spomienkové rozprávanie s historickou tematikou*, Bratislava 1971, 46 n.

³ V slovenských pomeroch takým príkladom je medziiným tvorba Vojtecha Hudáka z Betliara. Bližšie o ňom v mojom príspevku, *Naša súčasnosť vo veršoch ľudového autora*. Slovenský národopis, 9, 1961, 435–446.

⁴ Pod široké pracovné označenie partizánsky folklór sa spravidla kladú všetky ústne pre-

3. Sovietski partizáni v horách
4. Nohavice s červeným pásikom od partizána Vasila (odbočenie od hlavného deja)
5. Zabúdenie v horách — skupinu vedie partizán Viktor
6. Noc vo valaských kolibách
7. Evakuanti na Kráľovej studni
8. V nemeckom obkľúčení v Rakšianskej doline
9. Kamenná pec a pečenie postruhníkov
10. Ako sa rozprávačka stala ošetrovatelkou počas SNP (odbočenie od hlavného deja)
11. Rozdelenie do skupín a cesta s partizánmi do Blatnickej doliny
12. Ošetrovanie ranených partizánov

II. Z a j a t i e

1. Zajatie partizánov a utečencov Nemcami
2. Odzbrojenie, odobratie cenností a zapálenie chaty v Blatnickej doline
3. Po zajatí v Blatnici — práca v nemeckej kuchyni
4. Výsluch partizánov
5. Nemecký strážnik
6. Pochod partizánov v zime do Mošoviec
7. Zvesť o zastrelení dievčaťa s páskou Červeného kríža na rukáve
8. Mlieko pre zajatcov
9. Pochod partizánov do Kláštora pod Znievom
10. Zamrznutá repa
11. Výsluch v Kláštore pod Znievom
12. Výsluch v Martine a „Návrat nežiadúci“ pre siedmich zajatcov

III. Ú t e k z o z a j a t i a

1. Pomoc nemeckého strážnika pri úteku siedmich zajatcov
2. Útek pivničným okienkom
3. Žena s dieťaťom na martinskej stanici
4. Nemci vo vlaku
5. V nohaviciach s červeným pásikom z Bystrice do Zvolena
6. Žena partizána — domnelý preoblečený Nemec
7. Cesta na korbičke so starkým po nemeckých dôstojníkov
8. Noc u tetky Anny
9. S konvičkou mlieka cez nemecké kontroly

javý, v ktorých sa hovorí o partizánoch. Správnejšie by však bolo používať ho len vtedy, ak ide skutočne o folklórne útvary. Porov. napríklad bohato rozvinutú tvorbu tohto druhu v Sovietskom zväze a Juhoslávii.

⁵ Rozprávanie V. Malátovej sme zachytili na magnetofónový pás. Úplný text publikujeme v prílohe.

10. Domov — stretnutie s Nemcami, ktorí zajali partizánsky oddiel v Blatnickej doline

B. *Doplňky*

1. Partizánska spojka

- a) S proviantom v čipkárskych košoch partizánom do Jelenca
- b) Lieky pre partizánov
- c) Sovietski a slovenskí partizáni
- d) Ukrytá debnička s liekmi v hore

2. Zdravotnícka kniha

3. Smrť partizána Janka

4. Postrieľaný nemecký dôstojník v Gaderskej doline

5. Partizán Viktor v prešitých nohaviciach s červeným pásikom

6. Družnosť partizánov

7. Otec

Zoznámili sme sa s obsahovou schémou rozprávania V. Malátovej. Ako sme už povedali, vedecký pracovník má vždy tendenciu zasunúť ten-ktorý fakt do určitej priehradky. Kam teda patrí náš prejav? Do literatúry alebo do folklóru? Odpoveď na túto zdanlivo jednoduchú otázku nie je taká ľahká. Keby sme chceli paušalizovať, mohli by sme povedať, že toto rozprávanie možno začleniť do folklóru, lebo ide o ústny prejav. Avšak tu by sme zabudli na výrazné črty folklóru, na jeho zákonitosti. Nesmieme púšťať zo zreteľa, že folklórne skladby bývajú z veľkej časti „jednoduchými formami“.⁶ Je však náš príklad jednoduchou formou? Zaiste nie. Ako sme už naznačili, má pomerne zložitú tematickú výstavbu, podáva reťaz udalostí, predstavuje vlastne „kroniku v kocke“. Alebo siahnime po často používanom výroku! Je to román, ktorý napísal sám život.

Ak je to román napísaný životom, máme teda pred sebou literárny útvar? Znovu nemôžeme ináč ako dať negatívnu odpoveď. Dosť rozhodujúci je už prvý vonkajší fakt — povedzme to jednoducho: Literatúra je aspoň z dnešného hľadiska nemysliteľná bez litier, kým však rozprávanie V. Malátovej bolo síce nami zapísané, ale nie ňou samou napísané. Z relácie písomný jazyk — hovorený jazyk vyplývajú aj ďalšie rozdiely, ktoré nemôžeme do podrobností vypočítavať. Zmienime sa aspoň o tom, že písomný prejav, teda prejav spisovateľov, ale aj spisovateľov-amatérov, je prepracovanejší, bez nedostatkov hovoreného jazyka, ako sú prerieknutia, anakolúty, nehľadiac na rôzne omyly alebo eliminácie celých pasáží, ktoré sa v ústnom prejave pripájajú až dodatočne k základnému rozprávaniu. Naša informátorka sa napríklad spočiatku nedostala do príslušného tempa, jej rozprávanie nie je v úvodných pasážach ani zďaleka také vyzreté ako neskoršie, keď opisuje svoj útek zo zajatia a cestu so starkým na korbičke, predstierajúc, že ide po nemeckých dôstojníkov. Tieto epizódy predstavujú

⁶ A. Jolles, *Einfache Formen*, 2. Aufl., Halle 1956.

vlastne najrozvedenejšiu a najdramatickejšiu časť celého rozprávania. Okrem toho emocionálny vzťah k jednotlivým zážitkom síce neraz prispel k ich farebnému vystihnútiu, inokedy však citové zaujatie sa odrazilo aj v rozkolísanosti deja. A nielen to. V. Malátová uzavrela svoju „kroniku“ z obdobia Slovenského národného povstania, potom si však začala dodatočne spomínať nielen na drobné detaily, na ktoré pri rozprávaní pozabudla, ale i na závažné príbehy. Tie neraz prevyšovali aj epizódy jej základného rozprávania a bez nich jej ideový postoj k Slovenskému národnému povstaniu by nebol dosť dobre predstaviteľný, ako o tom svedčí predovšetkým posledná epizóda o jej otcovi, ktorý formoval jej vlastenecké a internacionálne zmýšľanie.

Pochopiteľne nevypočítali sme všetky znaky, ktorými sa rozprávanie V. Malátovej odkláňa na jednej strane od prozaického folklóru, konkrétne od rozprávania zo života a na strane druhej od literatúry. Z krátkej zmienky tiež vyplýva, že ho nemôžeme zaradiť ani do amatérskej tvorby, lebo naša informátorka nemala také ambície alebo takú snahu o seberealizáciu ako autor-amatér. Jej rozprávanie teda patrí medzi literatúru a folklór, avšak nie v tom istom slova zmysle ako zmienená tvorba autorov — amatérov, ktorá pre práve uvedenú tendenciu smeruje vedome k literatúre. Rozprávanie V. Malátovej zaujíma teda také miesto, o ktorom sme už v našom príspevku hovorili — kmitá medzi literatúrou a folklórom. Povedala by som dokonca, že predstavuje akýsi most medzi literatúrou a folklórom. Túto tézu bude treba doložiť ešte čiastkovými príkladmi.

Aj keď sa „kronika“ V. Malátovej vymyká zo spomienkového rozprávania, alebo lepšie povedané zo spomienkového rozprávania folklórneho typu, predsa nemožno zastierať, že tu markantne vystupujú spojitosti s folklórom, presnejšie spojitosti s folklórnou poetikou. Folklórne prozaické výtvory sú predovšetkým výrazom čistej epiky. U V. Malátovej nájdeme síce zmysel pre drobnokresbu alebo opisné pasáže, avšak s tým sa niekedy stretávame aj u rozprávačov folklórnych látok, ktorí majú prirodzený sklon k predlžovaniu deja alebo tak robia z vonkajších popudov (chcú napríklad zaujať zberateľa, akú dlhú epizódu poznajú ap.). Inak však V. Malátová rozpráva koncentrovane a jej prejav vo svojom celku nevybočuje z čistej epiky. Mohli by sme sa zastaviť aj pri rôznych hovorových zvratoch, úsloviach a obrazoch alebo vôbec prebrať stavbu viet a celkovú dikciu — tu však odkazujeme na priložený text, z ktorého by sme mohli citovať takmer vetu za vetou a dokazovať jeho pevné zopnutie s folklórnou tradíciou. Avšak zostaňme pri obsahovej stránke.

Právom bolo zdôraznené, že partizánska tematika v ústnom podaní síce jednoznačne nenadväzuje na rozprávania o zbojníkoch, ale že „mnohé zhody medzi nimi sú očividné“.⁷ Je tu však aj podstatný rozdiel, rozdiel žánrový. Na jednej strane máme do činenia s povestou, a na druhej strane partizánska tema-

⁷ A. Melicherčík, *Boj proti fašizmu za Slovenského národného povstania v ústnom podaní slovenského ľudu*, Slovenský národopis, 9, 1961, 369.

tika vchádza do rozprávania zo života folklórneho i nefolklórneho typu, akým bol aj náš príklad. Okrem toho sú tu rozdiely, ktoré vyplývajú z odlišnej historickej situácie, z odlišného stupňa spoločenského vývoja. Ak rozprávania o partizánoch a ich veliteľoch nezakotvili tak hlboko v ústnom podaní, a preto nemohli v priebehu času prerásť do historickej povesti, tak predovšetkým preto, že živná pôda folklóru bola už značne oslabená, že folklór ustupuje do úzadia, a tým teda podmienky pre jeho plný život a rozvitie neboli už ani zďaleka také priaznivé. Okrem toho zbojnícky materiál z nášho územia nemožno kvalifikovať ako izolovaný jav, ale treba naň hľadieť v interetnickom kontexte alebo ešte v širšom internacionálnom zväzku. Nechceme tým povedať, že neexistujú paralely medzi jednotlivými rozprávami s partizánskou tematikou. Existujú tak v slovenskom rámci, ako aj v širšom komplexe, v ktorom sa zrkadlí partizánska tematika a problematika druhej svetovej vojny. Zaiste by sme niektoré epizódy V. Malátovej, ako ošetrovanie ranených partizánov, nosenie liekov, útek zo zajatia a i. mohli klásť ku mnohým príbehom, ako sme ich v priebehu viacerých rokov na našom území zachytili. V podstate však nejde tu o genetické zväzky, ale o typologické príbuznosti, ktoré vznikajú nezávisle od seba z obdobných životných situácií. Typologický aspekt zaiste bude výrazne vystupovať do popredia i pri porovnávanom štúdiu partizánskych rozprávaní rôznych národov. Takto zamerané štúdium nás však ešte len čaká a treba ho považovať za dlhodobé. Touto čiastkovou úvahou sme sa trochu vzdialili z centra našej témy, ale pokladali sme za potrebné zmieniť sa o týchto otázkach aj na tomto mieste. Všimneme si teraz spoločné črty nášho rozprávania s literatúrou.

Rozprávanie V. Malátovej sme označili ako prechodný most medzi folklórom a literatúrou. Chceme tým povedať, že by literatúrou v tom najlepšom slova zmysle veľmi ľahko mohlo stať, lebo prekročilo už hranice rozprávania zo života folklórneho typu a vytvoril sa relatívne dobre prekomponovaný celok; zdôraznime, že v tomto celku dominuje motív nohavíc s červeným pásikom od partizána Vasila. O reálnosti cesty od folklóru k literatúre nás presvedča knižka Jána K o t o u l k a *Bolo nás osemnásť*⁸, ktorá vlastne už v literárne spracovanej podobe predkladá kroniku autorovho života a jeho druhov za Slovenského národného povstania. Ako celok je to skladba, ktoré svojou epizodickou zložitou môže sa položiť ku „kronike“ V. Malátovej.

Tu by sme chceli krátko upozorniť na jednu zvláštnosť. Dvanásť rokov po vydaní knihy J. Kotoulka navštívili študenti výskumnej skupiny, ktorá mala za úlohu zhromaždiť folklórne doklady s partizánskou tematikou, autora. J. Kotoulek im vyrozprával niektoré príbehy zo zmieneného obdobia, ktoré nájdeme v jeho knihe, ale okrem nich ešte niekoľko ďalších zážitkov. V tomto prípade došlo k akémusi spätnému posunu, a tu možno povedať, že to bol posun nielen von z literatúry, a nie ešte do folklóru, ale v niektorých prípadoch už priamo do folklórneho spomienkového rozprávania.⁹ Upozorňujeme tu aj na jednu kuriozitu,

⁸ J. Kotoulek, *Bolo nás osemnásť*, Bratislava 1949.

⁹ A. Melicherčík, c. p., 384 n, č. 17, 18, 19, 20, 22, 23.

keď J. Kotoulek mal pravdepodobne pred sebou roztvorenú knižku, občas do nej nahliadol a podľa nej striedavo čítal a striedavo rozprával jednu epizódu,¹⁰ čím vznikol opäť zvláštny útvar, ktorý zase v trochu inej podobe ako u V. Malátovej kmitá medzi literatúrou a folklórom.

Mohli by sme na tomto mieste hovoriť ešte o iných prípadoch relácie medzi rozprávaním zo života — či už folklórneho alebo nefolklórneho typu — a literatúrou. Medziiným by bolo možné rozoberať i metódu Petra J i l e m n i c k é h o, ktorého *Kronika* — tento názov sme úmyselne prebrali i pre označenie nášho komentovaného rozprávania — je založená vlastne na umeleckom stvárnení rozprávania lesníka Gondáša, vlastným menom Vojtecha Antala,¹¹ s tematikou Slovenského národného povstania. Ale tým by sme už prekročili rámec nášho príspevku. Môžeme teda uzavrieť.

Svojím príspevkom som chcela poukázať na dôležitosť štúdia ústnych prejavov spojených s tematikou Slovenského národného povstania. Nejde len o získanie cenných dokladov, cenných svedectiev. Chcela som predovšetkým podčiarknúť, ako rozprávania o Slovenskom národnom povstaní môžu teoreticky obohatiť našu vednú disciplínu a ako nás môžu inšpirovať k štúdiu, ktorým by boli prekonávané skostnatené, konzervatívne pohľady. Zastávali by sme ich, keby sme sa zjednodušené dívali aj na dvojpolárnosť literatúry a folklóru a nevideli aj množstvo javov medzi nimi.

PRÍLOHA

Rozprávanie V. Malátovej o živote za Slovenského národného povstania

A. Základné rozprávanie

V deň Národného povstania, keď vypuklo, išli zme o pou piatej ráno autom, čo maľi títo Rusi, ktorí boľi zapojení priamo f povstaňi z Vaľentovej — febo na Vaľentovej bola kancelária, hlavní štáb bou f Tureckej — tag zme išľi hneď ráno do tej Mošfeňici, staďe zme zobrali niektoré veci, ktoré im ešte boľi treba a vrátili zme sa domou, o pou nosmej zme uš boľi doma. A práve višlo, že sa ide vinášať proviant hore. Tak sa hneď určilo, že skaďe sa ide vinášať. No a začalo sa z Vaľentovej. Starohorská obec bola vizvaná, že tie veci sa musia vinášať hore na Križnu, na Kráľovu studňu a staďe potom sa vinášaľi až do Rakšianskej doľiňi. Prišli zme hore na Križnu, tam zme kus odichovaľi a potom večer pršau hrozňi dážd. Zas zme tam odichovaľi trochu, striedaľi na nás z lietadľiel ešte počas tej cesti ako zme išľi hore tími lúkami do takej hľbokej doľiňi a tam zme sa skrivaľi. Potom zme išľi hore — ten proviant si odoberaľi oňi, ktorí už na to boľi určení — a staďe zme išľi domou. Takto sa to robilo ěennoěeňe, fen s tím rozěielom, že kaďdí ěeň bou iní určení, ktorí išľiou vinášať. Kaďdí ěeň išlo takích tricať, šťiricať aš šezěesiat ľuďi.

¹⁰ Tamtiež, 385—386, ě. 21.

¹¹ Tesne po napísaní tohto príspevku venoval ěeskoslovenský rozhlas, stanica Praha, ěňa 7. mája t. r. Vojtechovi Antalovi jednu z relácií „A ľeta běží, vážení“; niekdajšľi informátor Petra Jilemnického, dnes 61-roěný, vo svojich reminiscenciách podal zaujímavé údaje, ktoré môžu slúžiť ku konfrontácii „pravdy a básne“.

Potom — bolo to asi dvaciateho d'eviateho alebo dvaciateho uosmeho októbra, už vám ja to ňeviem presne povedať — keď zme išli tiež hore s tým proviantom, no a ftedi sa to začalo práve to moje najhoršie. Mala som ftedi dvacaťjeden rokou. Zas sa ňiesou ten proviant s Tureckej, a to ras sa išlo s Tureckej s tým proviantom a ras z Valentovej, tagže zme išli jednou cestou na Starie hori doľe a hore do Tureckej, na Križnu a z Križnej potom na Kráľovu studňu do Rakšianskej doľiňi. A keď sa vinášal z Ribiho alebo z Valentovej ten proviant, tag zme išli zas hore lúkami, na lúki zme višli a zas zme išli na Križnu a na Kráľovu studňu.

V deň dvaciateho d'eviateho októbra som išla naposľedi s proviantom — lebo dvaciateho uosmeho alebo dvaciateho d'eviateho, to už presne ňeviem — len zme boli hore na Kráľovej studňi. To bolo f ten deň, keď zapálili Tureckú, ňeviem presní dátum, kedi to bolo. Tagže zme mi išli s tým proviantom z Valentovej a višli zme hore, aj ftedi na nás hrozne strieľali, lietadlá taďe choďili a ako zbadali väči huf ľudí, tag začali strieľať. Keď zme zišli hore pot Križnu, tam išli takí starší ľudia — kto to bou, aňi dñes ňeviem vám povedať, lebo to vieťe dobre, že f takom frmoľe ňemáte času sa aňi opítať, že ako sa voláš alebo skade si. Starší ľudia to boli a už veľmi zľe mi bolo. Ja vám poviem praudu, ja som tak veďela šanovať tých ľudí, že hoci som mala taškú fúru na svojom chrpťe, ale aj im som ešte pomohla. Išli zme piatei a keď zme prišli pod Križnu, už tých, čo išli vopred, tých zme už vubec ňeviedli.

Keď zme prišli na Kráľovu studňu, potom sa k nám ešte pripojili ďalší, išlo nás zo jedno jedenásť lebo dvanásť. A zobrau nás Viktor — to boli traja spolu Nikolaj, Viktor a Vasil, šeci ruskí partizáni. A ešte keď som prišla hore, tak tento Vasil bou na Kráľovej studňi. A šak mi ako siroti, mi zme ňemali bohvie čo na seba poobliekať, tak len sveter som mala na sebe, punčochi, papuče — takie čierne na gombík — na nohách obutie. A dážd' zo sňehom takí, zima hrozná. A tento Vasil mau akiesi policajskie či akie nohavice — boli to čierne nohavice s červením švíkom — a tie mi dau obliecť. Lebo oňi bývali u nás, Viktor, Vasil a Nikolaj. A oňi veďeli, že mi zme siroti, že mi ňemáme oťecka, tak dau mi tie nohavice. Oťecko nám zomreu, mi zme ešte boli maličkie a bolo nás šest' dieučat. A našej mamički za bývalej Československej republíki dali po oťeckovi len tricať korún penzie, tag zme sa museľi samé o seba starať. A ten Vasil mi hovorí, že abi som si to ňechala, abi mi zima ňebola. Ale šak ňigdo s tým ňepočítau, že už čo nás potká. Tak ja som si obliekla tie nohavice a išla som do tej Rakšianskej doľiňi.

A ešte keď zme išli s tým Viktorom, on ňeveďeu presne smer, lebo aj on bou úplne cudzí. A aňi ja som ňigdi f tých horách ňebola, hoci som sa tu narodila. Tagže mi zme išli tam a poblúďili zme. Prišli zme vám nad Harmaňeckí vrch s tími ľuďmi. Prišli zme nad Harmaňec a on ftedi sa zbadau že:

„Aha, mi, vřaj, ňejďeme dobre!“

A on mau takú mapku, nuž vráťiu sa s nami, lebo tam bou takí turistickí odznak. A hovorí:

„Aha, vřaj, mi zme si to tu zmilili!“

Tag zme sa vrátili. A keď zme prišli doľe do Rakšianskej doľiňi — bolo asi pou d'eviatej alebo pou d'esiätej večer, a dážd' takí a mi zme boli tak zmoknutí, lebo lialo stále, lialo celí večer — teras oňi hovoria:

„No a teras naspet, aj tak ňebudeťe muocť ísť, ale len na ráno sa puojďe naspet.“

Tak tam boli takie dreveňie búdi, valasi tam mohli bývať. A oňi hovoria, že tam budeťe spať. Tag zme tam aj spali do rána. Ráno, ja som už bola ňespokojná, ja som len domou chcela ísť. Bou tam ten Viktor, Janko tiež, ktorému som ruku prvíkrát obviazala a ja hovorím:

„Vieťe čo, ja bi som tak chcela ísť domou.“

A oňi hovoria, že sa presvečia, či sa dá ísť alebo ňie.“

Hovorím:

„Ale ja ňepotrafím po týchto cestách, ja som tu ňigdi ňechodila, kebi ma ňiegdó išiou odprevaďiť, lebo ja sa bojím.“

A oni hovoria, že nás budeťe viacej a že ňiegdó nás puojďe oťikovať aspon pot Križnu, abi sa ľudia ňerostárali. Tag zme išli ráno.

Prišli zme vám na Krížnu, ale keď zme už prišli na Kráľovu studňu, ftedi od Tureckej, od Harmanca vám išlo tolko evakuovaných ľudí, vojsko, partizáni, civili, fšetko, ale toho vám bola taká hrúza, lebo to išlo zo fšetkých strán naras, ako kebi sa ňeviem čo stalo, len naras sa taká hrúza ľudí zišla, že to bolo hrozné. A ja hovorím:

„No ja tu ňezostaňem, ja musím ísť domou stoj čo stoj, mňe je to už jedno, ale ja sa domou dostať musím.“

No a oňi hovoria, že ako chcem ísť, keď sa ňedá. No ale ja hovorím:

„Podme aspoň ňiekoľkí, podme aspoň dšesiat, len na Krížnu oprobujme ísť. Keď na Krížnu príďeme, ja už s Krížnej potrafím, čo buďem ňeviem ako pomedzi stromí sa tárať, aj tak musím prísť domou.“

Tag zme vám išli na tú Krížnu. Ale keď zme mi prišli na Krížnu, ot Tureckej išlo plno vojska. A plno ľudí zas. A aj od revúckej strani išli takie celie zástupi a hovoria:

„Ňigďe sa ňedá ísť. Tureckú zapálili, fšaďe je streľba, fšetko čo muožu Ňemci ňičia, tag ňigďe ňebuďete muocť ísť.“

A mi hovoríme:

„No mi predsa bi zme sa chceli dostať.“

A naras vám ide jeden f civili poobliekaní a ten nám hovorí:

„Ňigďe sa ňedostaňete, lebo len kúsok zajďete a už na vás budú strieľať.“

Tag zme sa vám vrátili a prišli zme zas na tú Kráľovu studňu. Teras, že dše sa staďe poďieť? Fšaďe bolo plno ľudí. Jesť zme ňemali čo. Zmoknutí ako miši, aňi obuť teplejšuo. A zima hrozná bola. Tag zase do tej Rakšianskej doľiňi.

Prišli zme tam, a tam bou ešte jeden ich kamarát, starí komisár ho len volali. Aj to bou ruskí partizán. Tomu zase náš švagor prešívau nohavice, lebo ja ňeviem čo. A keď zme prišli tam a ten hovorí. Jaj, že šťastia, že som sa vrátila, že bi ma boľi aj tag zastrelili, lebo že tam ňie je dobre, že lepšie je tuto. Že tímto smerom sa nám snáď podarí prejsť, ale ňeviem, ako to už oňi misľeli. No dosť na tom, tam zase jednu noc zme spali. A na druhí deň s tej Rakšianskej doľiňi zme zas išli do jednej doľiňi. A tam vám bola zas taká ako koliba z dreva urobená. No, ale ňebolo už čo jesť. Len vám tam našli dákusí múku vo vreciach a s kameňa, čo ja viem ako, urobili pec a s cesta vám akési postruhňe piekli. Tak napiekli tie postruhňiky a že už každému aspoň koľko-toľko s toho sa ujďe, abi tí ľudia ňeboľi o hladě. No ale, čože sa to ušlo, pár kúskou a už bolo.

Tag zase zme tam spali f tej doľiňe jednu noc a potom zme už išli ňišie. Teras sa išlo dolu takou doľinou a prišli zme na roscestie. A už Vasil ňebou tam, len ten starí komisár, Viktor, ten Jano; bolo ich tam aj viac, ale tých ostatných som ja ňepoznala. No a tí hovoria, že f ten deň sa to musí na dve časti dšeliť.

Ešte som vám ňepovedala, že f ten večer, keď zme prišli do Rakšianskej doľiňi, ako zme ten proviant viňiesli, ja som tomuto Jankovi povedala, čo som mu tú ruku ošetrila, že keď som ja už tu, že nadarmo ja tu ňebuďem. Tak dau mi zohnať skaděkoľvek lieki, obvazi, abi som raňením mohla obviazať rani. Tak vám f tej Blatňickej doľiňe mala biť ňejaká horáreň a f tej horárňi prepadli partizáni Ňemcov a tie brašňe z liekami im zobrali a doňiesli hore mňe. Tag hňeď na druhí deň, ktorí boľi raňení, tak som ich poošetrovala.

No a potom, keď zme mi prišli na to roscestie, keď sa už mali ľudia rozpoliť na dve skupiny, lebo nás bolo hrúzu tam, ja im hovorím:

„Ja idem s vami, lebo vi máte mapu, vi buďete vedieť smer ako mám ísť domou. Kaďe bi som sa ja vedela dostať.“

A oňi hovoria:

„Ňie, v Blatňickej doľiňe v chaťe je hodňe raňených, tých treba ošetriť a ňebuďe mať ich kdo.“

A Viktor ešte povedau:

„Mi na druhí deň príďeme tak isto pre vás, keď túto jednu skupinu prešikujeme. Na druhí deň sa vrátíme a prešikujeme ostatných a aj vás.“

A ja som sa bála, že čo buďe, keď oňi odídu, lebo ostatných som ňepoznala. Ale oňi povedali, abi som sa ňebála, že zaručeňe po nás prídu.

„Mi fšetko toto prešikujeme,“ ešte s týmto nás usmerňoval.

Tag oni nás teras vitriedili. Ktorí boli rašení, ktorí boli slapší, tí išli s nami do tej Blatnickej doľni do chati, ktorí boli silnejší, tich braši zo sebou. A keď nás rozdelili, tak tich bola väčšia skupina ako nás. No ale mi zme vuobec ňevedeli, koľko ich je tam f tej chate. Lebo tam ich už bolo veľa otšikovaných. No tag zme sa rozdvojili, oni išli jedným smerom, mi zme išli druhým smerom pomedzi takie hori.

Keď zme prišli do tej chati, bolo už tesne pred večerom, tak tam rozviečik išiou na koši s automatom a mau prestrelenú nohu. Krv sa mu liala a kím ho doňiesli do tej chati, fšetko bolo samá krv. Len čo som prišla, ešte zme si ňestačili aňi mnohí svetre zo seba pozhadzovať — celé dňi a noci dažde liali, na nás neboli ňigdi šati usušenie — tak som ho ošetrila, ale ňestačila som ho ešte aňi dobre oviazať a už ich bola plná izba. Jeden toto, druhí toto, treťi toto a každý čosi. Ešte tam bolo jedno dieuča, aj ona vedela ošetrovať, ale keď bola horšia rana, tag už musela vjst von. ňemohla to urobiť. Tag keď som ich poošetrovala, hovorím:

„No, hádam, už bi zme si mohli ist aj odíchnuť.“

Mohlo byť tak s pou jedenástej večer. Spaľi zme na jednej izbe štiri ženi.

Ešte ňebolo aňi peď hodín, už zase ma prišli volať, že ten potrebuje preváz. Išla som mu tú nohu previazat, zas druhí a jedno za druhím. Tak som ich zase ošetrila a na izbe ich zostalo asi peď. A ja hovorím:

„Idem si aspon oči umiť.“

Mala som ich takie, že človek aňi riadne ňevideu. Keď som som sa umila, príbehla som nazad do tej izbi a začala som im daľej prevázovať nohy. A f tom okamihu už ňemci boli u nás. Mohlo biť ráno asi pou uosmej. A tú našu chatu celú obkoľesili. Ale toľko ich bolo za moment, ako kebi ich boli na povrásku pospúšťali jedno ku druhému. Gulometi, automati, puški, jedno pri druhom. Ale aj naši mali vízbroj. A nás tam bolo sedemsto peďesiat a fšetkých sedemsto peďesiatich nás zajali. Ale ja, ako on seđu takto na stoličke a ja som mu tú nohu uvázovala, a ten s tím automatom mňe do chrpta a kričau:

„Šnel, šnel!“ že už abi som chitro.

Tag zme vám fšeci zišli na dvor, dali nás fšetkých do zástupu a teraz samuo prvuo puški odobrafi, automati, ktorí ešte mali a takieto veci. Keď toto pozberali, tag zase ešte volali:

„Prsteňe, zaušnice, hodinki, obrúčki a takie, zlato, fšetko poodovzdávať! Kdo ňeodovzdá dobrovoľne, bude na mieste otstrelení.“

Viete čo sa tam robilo? To bolo hrozné. Ja som mala hodinki, ktoré mi kúpila moja krsná matka, tak som ich šanovala ako dve oči v hlave a zala som si ich len preto, abi som vedela na tej daľekej ceste, koľko je hodín. U každého čokoľvek našli, fšetko brafi. Viete, gďe už mali pozapínanie hodinki? Na nohách, tu nad čenkami. Naši začali guláš bravčový variť, boli tam bravi došikovanie, ňeviem ale skaďe, tie vám postriekli chitro a aj ten guláš zničili. Potom keď to už pobrali, zobrali benzínové sudy, postriekali a fšetko zapálili. Fšetko, fšetko. Lebo tam bolo bravou, múki, cukru na autách navozenie, fšetko zničili.

Pozdola tej chati, hodní kúštič zme mi boli otial, na takej ceste bou tam takí kopec a cesta bola zúžená, tam ešte títo partizáni stromi navifinali a na cestu pohádzali, abi ňemci ňemohli tak chitro prejst. A keď zme išli mi, pekne-krásne muselo sa to poprefínať, porospilovať, pootpratúvať, tagže sami to urobili a sami chudáci to museli otpratáť. Fšetko.

Keď zme už potom zišli, tag zme vám prišli dolu do Blatnici, to bola dlhá, dlhá cesta. Prišli zme do Blatnici, či to bou hostiňec alebo ňejakí kultúrni dom, bolo to poschodové; dolu jedna veľká miestnosť a hore jedna veľká miestnosť. Tag zme vám boli tam f tej jednej miestnosti. Potom zme išli dolu schodmi a tam nás fšetkých dovnútra dali. A teraz prišli, že kdo sa dobrovoľne prihlási ist daľej na daľšiu cestu. Ale ňikoho ňebolo, lebo každý misleu, že otial sa budeme muocť skuor domou dostať. Nuž začali si sami viberat. Poviberali pár, a teras tu jedno pomedzi druhých začalo biť šepkanie, že sa už

niĝdi viacej ňevratia. e keĎ oni voao dobrovone volaj, e je lepie prihlasi sa ako ňeha, lebo e oni potom bez fetkeho oikuj hocĝe a zastrelia. Bez fetkeho!

No priii druhkrat.

„eni, do kuchyne riad umvat!“

A mi zme sa u bli — lebo ns tam bola fura ien — mi u len zme rozmlli, koho viiahnu, Ďe zavle, zastrelia alebo o. Mi zme u len to najhorie akali. Tag zme sa prihlasili, e iĎeme do tej kuchyne riad umt. Miseli zme, e si aspo ňieo zoberieme, dao zhlneme a e sa hadam lepie vimikneme, keĎ im dobrovone lovek ten riad poumva. Tag zme vm ili tam a zaali zme ten riad umvat. Boli to dve starie eni, mohli ma tak okolo trict osem —tirict rokou fedi, a mi tri mlaie. Tag zme poumvali ten riad a dali zme im t kuchynu do poriatku. Viee, ja som fedi po prvkrat uvidela, o to t Ňemci mali navarenuo, no ňieo hroznuo. Just to tak vizeralo, ako keĎ mi pre prasce nasekame phlavu. No a mi zme sa u dopredu teili, e si aspo ňieo zajeme. Ae ial, ĝee, ai npat!

Na druhi de vm prilo, e idu varit dake loke, i kiho fraka. Ae e mi musme vipat pradlo, o maju f korite namoenuo. No a mi, e viperieme, len zme si miseli, e ňech nm u daju osi zjest. Lebo hlad je hrozi a mi zme u toko dii ili len na studenej voĎe. Ni inie zme ňemali vustach. Ňigdo vm ni ňedau. A tam veda ako bola spolona kuchyna, tam bou taki ňii domek v Blatnici a z jednej strani bivali lekari.

Ete to som vm ňepovedala, e keĎ zme prili f ten veer, tu moju branu mi heĎ zobrali, ti lekari ma tam predvolali a ete sa ma felio vipitovali. Ae ja som sa urobilaplne hlupa, e ňeviem, o sa ma pitaju. To boli ňemecki lekari. e odkial mm tu branu?

„Ja ňeviem nie,“ krila som pecami.

A ete aj to som vm ňezaspomla, e keĎ ns do tej voke budovi zaviedli do Blatnici, tam vm bou jeden stari zo Sudiet, z iech, ten veĎeu ňemecki aj eski, o tom starom vm buĎem vea rosprava, a ten stari iiou s nami fsadial a do Mooviec. A z Mooviec potom a do Martina. Lene ňeiiou vdi s nami priamo, ae zakaim zme sa s ňim stretli s tim istim starim. On bou normalne strnikom tich zajatecov. Ae tich strnikov bolo vea, lebo ako zme ili, pri kadom druhom zajatcovi jeden Ňemec stau.

Dos na tom, e keĎ zme ili s Kltora pot Znievom tam bou snah napadnuti, viee? A u zme boli tak hladi, e tu repu, o bola pre statok na poiach zamrznuta, zme jedli. Ae aj tu zme si museli vediet ukradnt, len tak chitro do vrecka streli a pochodovat Ďaej, ai ňigdo ni ňevieu.

Prveho novembra, na Fsehsvatich ns zajali f tej chae v Blatnickej doline. Tri di zme boli v Blatnici a natvrti Ďe pred obedom u Ňemci volali e:

„Nstup, nstup!“ u kriali zase, u nastupit chitro. „nel,nel,nel!“

Nastupili zme, ae u ns ňebolo sedemsto peĎesiat, lebo kai Ďe z ns brali, ae o ňikom zme ňevedeli, ĝe sa poĎeu. Len u ns ilo ovea meej, asi jedna tretina, ako keĎ ns tam doikovali.

Natvrti Ďe zme ili smerom na Martin, do Mooviec. To si pamatm, doikovali ns tam f sobotu veer. Boli zme v jednejskole, bola tam telocvina,skolnik tam bou, tag ns tam doikovali asi zo stopedesiat. U fetko ostatne bolo het. A bou vm tam aj jeden duostojnik vo vojenskichsatoch. Celou cestou ai jedneho duostojnikaste ňevieeli, len tam v Moovciach sa tento objavil. Neviem, skadiaal priiou. A to bolo s nami ete vea partizanov. No a keĎ zme prili do tejskoli,skolnik mau vm Ďieua — i to bolo jeho alebo ňie, to ňeviem. A f tich Moovciach nm ti luĎia prevarili mieko. Lebo ns potom s tej telocvine dali do jednej pivnice. A toskolnikovo Ďieua, ono vm rozumelo ňemecki a ona medzi timi Ňemcami bola o pou dvanaste v noci. Tag na zemi zme boli pouchlovani vovedne, ae kĎe sa vm d spat od hladu, od smadu, od zimi. A naras priĎe to Ďieua. Ja som vm mala pasku s ervenym kriom na rukave, stafe, celu dobu. Branu mi zobrali, ae povedala som, e tu pasku ňedam dolu. o ma zabij, zastrelia,

aňi tak to ňedám dolu. A podľa toho vŕdi na mňa hovorili: „To partizán, to partizán!“ Tak keď prišlo to školníkovo dieuča, hovorí vŕaj:

„Ňiegdo tu má na svetri na rukáve pásku s červeným krížom. To dieuča bude zastrelené.“

Ja som stala a pítam sa:

„Kdo tu ešte nosí pásku s červeným krížom?“

Že ňik.

„Tak to som ja.“

Viete si pretstaviť, čo som ftedi prežívala! To dieuča mohlo mať takých osemnásť rokov. Ono hovorí:

„Ja rozumiem po ňemecku a oňi to rosprávali medzi sebou.“

A ten duostojník, čo ho tam došikovali ňeviem odkiaľ, povedau:

„Ňeplačte, lebo vám tu ňik ňemuože pomuoť. Čo vás čaká, to vás ňemiňie. Ňigdo z nás si už život ňezachráňi!“

Ale jeden starí tam bou a ten povedau, že si život zachráňime len svojou otužilosťou. Že si povie, idem sa biť do ňekoňečna a že on sa živí musí dostať domou. Ale utiecť sa ňedalo. Lebo to bolo tak pozamkiňané a taká fúra Ňemcov! A to zme vedeli, že od Ňemcov sa len ftedi dá utekať, keď oňi dostanú chír, že ňiegde prebili front a zvíťazili. Že oňi sa ftedi idú baviť a že ftedi treba vziať rozum do hrsti a ujsť. No ale mi zme ešte po tie Mošovce ňemohli ujsť, lebo večne chodili pomedzi nás Ňemci, stovki a stovki a ozbrojení.

No dosť na tom, prišla ňedeľa ráno. A to dieuča zas prišlo dnu a píta sa:

„Dobré ráno, vispali ste sa?“

Akože som sa ja vispala? Ňiň som ňespala.

A ona hovorí:

„Možnože ešte príde chvíľa, že sa budete muoť oslobodiť.“

A ja hovorím:

„Ťaško, lebo mne už ňeras takáto chvíľa nad hlavou hrozila.“

No a f tom zme videli ako takie okienka otvárali a ľudia kupi s prevarením mliekom uš cez okno dávali dovnútra a každimu do hrňeka toho teplého mlieka naliafi. Preca tých ľudí napadla táto mišlienka. Hoci sami ňemali toho mlieka, pozháňali ho po dediňe a poprevárali a preca po tej kvapuočki teplého mlieka nám dali. Viete, ako to dobre padlo! Keď zme sa ponapíjali, naras príde jeden a hovorí:

„No za chvíľu asi puojdeme preč staďeto.“

No dobre, tag zme už len čakali, že kedí puojdeme preč. Naras sa vám objaví ten starí strážník, o ktorom som vám už hovorila. Ňevideli zme ho, iba naras príde do službi. A hovorí:

„Jaj, a vi ste vŕaj ešte tu?“

„Veru ešte tu.“

„To je ňiečo hrozné. A ešte ňiň?“ a takto urobiu rukou.

No mi, že ešte niň.

A on hovorí:

„Len vŕaj treba minútku vistriehnuť!“

Ale kedí tá minúтка bude, veď nám je už život takí dlhí ako ňigdi.“

No ňebolo to zadlho, pred večerom v ňedeľu, nám povedia:

„Nástup, von!“

A teras, keď už nám povedali nástup, misľela som si, mne zavelia čelom vzad a bác, hotovo! Už som na to bola pripravená. No ňiň. Vídeme von pekňe, do radu nás postavajú a pochodujeme ďalej na Kláštor pot Zňievom.

A zase ľial dáďď, zima bola, zo sňahom padalo. A jedna, čo išla vedľa mňa, hovorí:

„Jaj, pozriťe, tamto jesto burgundia, ej, či bi sa nám jej zišlo!“

A už zme si takú chuť robili, že si zachrúmeme. Len tak popri ceste, sňahom popri-

padúvaná. A len tak, ako popri ceste bola, chitro zme sa zohli a pochrúmafi. Joj, či bola dobrá! Viete, ako kebi ste hádam najlepši koláč jedla, tag nám chutila. Ale bola tak od sňahu zamrznutá ako ľad.

No prišli zme do Kláštora pod Zňievom a tam sme bofi v jednom kaštieli, či čo to mohlo biť. Tam nás došikovali. Išli zme hore schodami a tam bola izba, pekúe vám bolo f tej izbe, veľmi pekúe, lenže nábitok bou zničeni, fšetko bolo vikradnutuo, virabovanuo. Ako zme išli cez jednu chodbu, tam bola taká stará rozdrzaná truhla vihođená z ňejakími handrami a ten vrch na ňej bou otrhnuti a mi zme len tak zďaleka nakukovali, čo je to tam. Tak tam zme bofi ubitovaní. Potom s Kláštora nás šikovali do Martina. Keď zme druhí deň prišli do Martina, zase sa tam objaviu ten starí, čo som vám už spomínala. To ich tam premiestňovali zo službi do službi.

To som vám ešte ňepovedala, že v Kláštore pot Zňievom nás začali višetřovať, tam nás najviac višetřovali.

„Otkiaľ ste, čo ste?“

A každého osobitně. Tam som dostala tri zauchá. Jeden sa mňa tam pítau, f civile bou, ale bofi tam aj Němci, visokie šarže:

„No, po čo ste išla?“

„Po nič.“

„Prečo ste tam išla?“

„Pre nič.“

„Ale prečo ste išla?“

„Proviant som ňiesla.“

„Aha, to je starohorská doľina!“

„Áno prosím.“

A on čosi zatím zošomrau a ja mu na to hovorim:

„Ňebudčte len vi žrať a piť a druhí od hladu zomierať.“

A ftedi mi on strefiu tri zauchá. Ňemohla som aňi hlavu obrátiť. No dobre, aj to sa minulo. Ale ňigdo ňepovedau svoje pravé meno. Tárajte ako chcete, rosprávajte si čo chcete, ale ňigdo praudu ňepovedau.

„Tag dobre. Proviant ste ňiesla.“

„Áno, prosím. Proviant, jeđeňia.“

„A zbraňe?“

„Žiadne zbraňe, chľebíčok.“

„Chľebíčok. Napiekli ste ho?“

„Napiekli.“

„Skaďe ste mali múku?“

„Z domu.“

Takieto sa opitovali.

Prišli zme do toho Martina a tam nás zaviedli do jednej veľkej budovi. Ale ňeviem, gďe to bolo, lebo mi zme tam prišli nočnou hoďinou a nočnou hoďinou zme ušli. Na druhí deň nás šikovali zase do druhej budovi. Ftedi nás mohlo biť f tej budove hádam tak tristo ľuďi. A fšetci zme bofi po pivňiciach, lebo tam bofi veľikie pivňice. A f tých pivňiciach zme bofi asi šťiricať — peďesiat ľuďi. Tam bofi maličkúe okienka, ako pou tejto tabli a keď nám prišli povedať, že nás idú višetřovať, tak nás šikovali hodnú chvifu. A keď sa ma pri višetřovaní opítali, že čo bi som si žiadala, tak som im povedala, že domou ísť. A oňi povedali na to, že návrat ňežiadúci. Čo to znamenalo, to len oňi vedeli. Dosť na tom, ten starkí nám len toľko povedau, že návrat ňežiadúci to znamená do transportu do Ňemecka. No a nám šiestim dali, že návrat ňežiadúci. To znamenalo, že nás na druhí deň majú transportovať do Ňemecka. Keď zme sa staďe vrátili, tento starkí mau vám službu. Nás bolo tam seďem pospolu, šťiri ženi a traja chlapi. A ja vďdi gu tomu starímu. Tomu som vedela vičítať z očí, že je úprimní a že hľadí, abi sa tí ľuďia mohli vislobodiť. A ja vďdi len gu ňemu:

„Starkí, nože nám poveďte, ako bi zme sa mi len domou dostali.“

Chodiu, opcházau. Ale ešte v Mošovciach nám povedau:

„Inak sa nedostaňte domou, iba keď sa Nemci baviť budú. Keď sa budú cítiť pri sife, že budú muocť utekať, či už puojďte peši alebo akokoľvek, to je už vaše. Hraj, vyhraj! Ak vás chítia, hotová smrť!“ A hovori: „Ale ešte chvíľočku počkať.“

A ja hovorím:

„Veď mi už čakáme dvacatjeden dní.“

A on hovorí:

„Viem, že je vám to dlho, ako kebi ste prežili sto rokov.“

„Večne len čakáme, či nás pobijú, či čo s nami urobia.“

A on hovorí:

„Len vičkať!“

No dobre. Prišla vám noc. On opchoďi, opchoďi a ja len za ním.

„Starkí, poraťte dačo!“

A on naras príde a hovorí:

„Viete čo? Naši Nemci sa bavia. Volagde prebili linku, fšetko je vraj f kaviarňi. Ako vidíte, tu sú len dvaja — traja, a to len takí, čo už ňestoja za nič. Máte poslednú chvíľu. Ak teras ňeviužijete a ňezoberiete fšetku silu, tak na vás záleží, ako sa už dostaňte. Ja za chvíľu prídem.“

A naozaj aj prišiou. Šiou poobzerať, pokukáť, či je ficho, čo a ako a naras prišiou dnu. Podajedni už spali — bolo to unavenuo, hladnuo, zamrznutuo, a mi zme už len čakali, či príde. Prišiou potichúčki a hovorí:

„Ak vindaťte do tejto chodbi, dvere sú zamknutie, ja kľúče ňemám. Ja mám kľúče od veľkej bráni, ale tade ňesmiete ísť. Uropťe ako chcete, vindaťte kaďiaľ chcete, zadnú bránu vám otvorím a ostatné je vašou vecou.“

Tag mi tím maličkím okienkom zme višli. Vieťte, ja som povedala, ňigdi bi som ňebola dokázala prejsť takím maličinkím okienkom ako ftedi. Že ako zme mi ftedi povichádzali, je ňeviem. Siedmi zme zmizli. Odišli zme tou zadnou bránou, lebo bola len tak privrená, on ju otvoriu. Mi zme tade višli a poď ho vnohi! On si bránu hŕeť zamkou. A ňigdo o tom ňevedeu.

Prídem von a ideme ako gu staňici. A boľi tam takie drevenie vécé, ako na staňici, štíri tam boľi. Od pou dvanástej v noci ako zme ušli s tej pivňici, do rána do štvrtej zme tam boľi a tak ficho, že kebi hádam mucha bola bzučala, možnože len tú bi bolo počuť popri nás. Tag zme boľi ficho, ficho. No ale teras čo? Bolo treba ísť sa presvečiť na staňicu o koľkej ide vlak. A ňevedeli zme, čo sa deje, lebo dvacatjeden dní zme boľi zavretí. Boľi zme bez dokladov, lebo to fšetko tam zhorelo v blatňickej chaťe. To zme museli tak do šporáka pohádzať, že nás aňi ňesmeli zbadať ako. No dobre. Tag zme vičkali a rozhodujeme, gdo ide na staňicu. Idem ja, dám si smelosť, idem. Prišla som tam tak potichúčki, poobzerám sa, pokukám, sem-tam som skočila za múr. Ale ňigde ňikoho. Najväčšia fichosť bola na staňici. Idem naspet.

„Poďme! Ale ňie f kope, rostratiť sa! Trebárs sa na staňici zídeme, len abi zme spolu ňeprišli.“

Prišli zme vám na staňicu, len pár ľuďi tam bolo, čo cestovali, tak tam posedúvali, driemkali. Naras vám prídem gu jednej sedľiačke a hovorím:

„Prosím vás, ja si sadnem k vám na chvíľočku. Ale ja bi som sa chcela schovať.“

A ona hovorí:

„A prečo, prečo?“

„Ja som ušla.“

„A skade, prosím vás?“

„Jaj, ficho butťte, ňespítujťte sa ma, ja vám to aj tak teras ňepoviem. Prosím vás, len ma schovajťte pod vašu lavicu, pod vaše sukňe.“

Aj tag ja som sa vám tam schovala. Ona išla s tím dieťatom až do Bistrici. No a za chvíľu mau ísť vlak. Rozmišľam, ako ja teras puojdem do toho vlaku, veď ja ňemám

peňazí. Veď ja keď prídem do vlaku, vihodia ma. Čo ja mám robiť? Ako sa domou dostať?
A ja tej žeňe z dieťaťom hovorím:

„Viete čo, ja vás prosím, dajte mi to vaše dieťa na ruki. Ja poviem, že je moje.“

A ona hovorí:

„No dobre. Ja vám ho dám.“

„Vi si reku len tento kuoš vezmite na chrbát.“

Mala takí kuoš ako sedliački nosia. Tag aj tag už pískali na vlak nasadať. Idem hore, pozerám. A rýchlo zme vibehli. Ona lístok mala, ale ja nie, nuž zme si misleli, že ona mi ho podá, ako že ja už mám preštiknutí. No ale mislím si, nech sa už robí, čo chce. Ak prežijem, prežijem, Tag už ideme do toho vlaku, posadáme si a ja s tím dieťaťom, čuvikám ho na rukách. Tak potom zme sa vám už viezli f tom vlaku. Ideme a naras príde želez-
ničiar a ten píta lístki. Príde, preštikne jej, dobre. Príde gu mňa a píta.

„Nemám.“

„Nemáte? Prečo nemáte?“

„Nemám.“

„Gďejďete?“

„Domou.“

„Vaše je to dieťa?“

„Nie.“

„Koho je?“

A ona hovorí, že jej.

„Prečo nemáte lístok?“

A on sa takto dīva na mňa. A ja mu hovorím, že možno z mojich oči vičita, čo sa vo mňa dēje. A povedala som mu, že ak mi on nezachráni život, tak už mi ho ňik nezachráni.

A on hovorí:

„Viem.“

Hovorím:

„Nepítajte odo mňa lístok, ja ňemám aňi koruni.“

On hovorí:

„Ja bi som vás vřaj aj previezou, ale čo, keď príde kontrola?“

Hovorím:

„Nebojte sa, vám ňeuškodím. Ak ňebuďem sa ináč vedieť vihnúť tomu, viskočím z vlaku von a vás zachránim.“

Hovorí:

„Nie, tu buťte a kebi vřaj ňiečo, ja vám dám znať. Choťte vřaj do záchodu, potom uvidíme, ako buďe.“

Ideme ďalej. Pri staňici zastaňe vlak a plno ňemcov do vlaku. VŇišli do vlaku a ja už len s tou sedliačkou a s tím dieťaťom. A hovorím:

„Prosím vás, aspoň vi odo mňa ňeodítte. Vi seťte pri mňa celou cestou. Ja ňie som tu sama, nás je tu viac, ale ja ňič ňeviem, po staňicu zme ňeci prišli. To viem presne. Ňiektorí nasadli hŇeď vedľa do toho vagóna. To som videla. Ale tích druhích ňeviem.“

A ona hovorí:

„Nebojte sa, ja vřaj cestujem po Zvoľen. Ja vřaj pojďem s vami.“

„Ale ja cestujem ďalej, až do Bistrici a potom ešte ďalej.“

„Nebojte sa, ja vřaj cestujem po Zvoľen. Ja vřaj pojďem s vami.“

„Ale ja cestujem ďalej, až do Bistrici a potom ešte ďalej.“

A ona hovorí, že skadē som.

„Ja som až z Ribího.“

Že gďe je to?“

„Za Starími horami.“

Že ona pozná, gďe sú Starie hori, že ona tam už bola.

„Ale to je ešte ďalej, to je ňešť kilometrou od Starích huor.“

„Tak už vraj teras viem. Zďaleka ste. Teras sa ňestarajte o to, ako sa dostaňete domou, len abi títo Nemci ňekontrolovali, lebo okrem revízorov aj oňi kontrolujú.“

A ja som bola stále f tých nohaviciach s tími červenými pásami. Ale nič. Ja som sa stále len tak poľskúvala s tým dieťaťom na tých rukách.

A ona mi hovorí:

„Jáj, veď si idú sem sadnúť, práve idú do nášho vozňa.“

A ja hovorím:

„Preboha, to už iste bude koňiec.“

Prišli k nám, mi zme sedeli na lavici a oňi si sadli nám za chrptom. Jeden z ňich naras staňe. A ja som sa už len zašse obzrela, že či ňejde sem kontrolovať ľudí. A tie šviky na nohaviciach, tie som len tak popchávala, abi mi to červenuo ňebolo vidieť. Keď aj to čierne vidí, len abi to červenuo ňekukalo. No afe naras staňe a píta cigaretľu. A ja som vám mala cigaretľe a tiež jeden hrnček. A f tom hrnčeku boli cigaretľe Vlasti, to boli ftedi. A to vám bolo f tom Kláštore pot Zňievom f tej chodbe f takej šteláske, odkiaľ zme si to vzali. Jeden vážičku, jeden hrnček. A ja som si vzala ten hrnček aj s tími cigaretľami a such to do vrecka do tých nohavíc. Strčila som to tam. Možná, že mi to dakedi bude na dobrej pomoci a možná, že to zahodím. A ten keď stau a pítam cigaretľe, ja ako vlk, keď striehňe na horúcu kašu, tak som zazerala, ja som stala, vibrala tie cigaretľe a hovorím:

„Nech sa páči!“

Afe viete, ako som sa cítila. Tie cigaretľe som podávala, oňi si vzali. Nechcela som, abi sa tá ruka triasla, tak som tú krabičku potom pustila na zem, abi ňevideľi, že sa mi ruka trasie. Lebo som si takto misľela: Ak si ju vezmem, budeš ešte pítať, začneš sa ma opitovať skade idem, čo idem. A takto, keď ju hodím na zem, tak si budeš misľieť, že ju mám len tak a nahala som ju tam. Afe oňi ju ňezodvihľi a ten si sadou.

A ja zase už len s tým dieťaťom na tých rukách. Rozmisľam a zašse som sa na ňich pozrela. No dobre, ideme ďalej. Prídeme aš po Zvoľen. Zišli zme a oňi si ňefšimľi. No a tá žeňička, že čo ďalej? A ja som práve rozmisľala, či vizľieť tie nohavice a zahodiť voľagde. Ak ich vizľečiem a ma uvidia, že zahadzujem dačo, už budú vedieť, že je to zľe. Na druhej strane si misľím: Ak ich ňechám na sebe, sú tam červenie pási, zase ma budú podozrievať. Čo ja teras urobiť? Hovorím tej žene:

„Jáj, veď ja potrebujem nasadnúť do bistrického vlaku. Ktorí je to? A ako zase nasadňem?“

Lebo ešte ten železňičiar mi pri rozľúčke sfisol ruku a povedal:

„Dajte si pozor, lebo Bistrica je veľmi obsadená.“

No a teras ideme, a ona povedala, že aj ona ide až do Bistrici g lekárovi a potom gu cére že pojde. No dobre.

„A ja bi zase len s vami išla najračeť. Afe ňechajte mi toto vaše dieťa na rukách. Vi si berťe ten kuoš.“

Ona hovorí:

„No tak vraj dobre. Afe ja vraj zosadňem na malej staňici.“

„Aj ja na malej staňici.“

No dobre. Sadli zme do vlaku, prešli zme cez Zvoľenskú Slafinu, Zvoľen a plno ňemcov po staňici. Afe ja som sa ňič ňeďivala, ňič ňepozerala, mala som té nohavice na sebe, afe bola bi som hádam aj na krídlach ľefela.

Prišli zme do vlaku, nasadli zme. A prišli zme do vlaku, do ktorého nasadla istá žena, o ktorej vám zas buďem rozprávať, čo išla so mnou až hore do Jeľenca z toho Hľiňika. Vlak sa pohiňa. Pozerám, či ňejde veľa ňemcov, kukám, obzerám. A ten vlak vám tak išiou, že to bola ňekonečná doba. Vieťe, ako ftedi vlaki chodili. Visadnúť, nasadnúť, visadnúť, nasadnúť. Keď ňebolo uhľia, drevá s plotov sa othávali. Tag zme išli. Večer bou, kím zme mi do Bistrici došli. Večer. Prišli zme tam a ja hovorím:

„No a teras ako dolu?“

A táto žena, čo potom išla so mnou do Jeľenca, tá sedela oproti nám. No a mi už viprávame poľichúčki a táto mi hovorí:

„Ale ako vi f tej Bistrici puojdete?“

No a hneď v druhej raďe sedela za nami ešte jedna sedľiačka, jej známa, a tá volá na ňu, aby išla. No a tej známej povedala, aby ma prešikovala cez Bisticu.

„A odpredav ju, gďe asi ona mieňi íst!“

Tag aj tag zme sa dohodli. A ftedi na malej staňici bou most vihoďeni a choďilo sa taďe cez bitúnok. Tag aj mi zme íšli taďe. Tá jedna žeňička sa odlúčila, išla popri Hroňe k svojej cére a táto sedľiačka išla so mnou. A tá s toho Hľiňika išla stále za nami. A čím zme mi íšli ríchlješie, tím aj ona za nami. A ja si vám teras takto rozmíšlam. Lebo čo zme mi krok posilňili, ona ešte tuhšie za nami. A mi čím ďaľej, tím ríchlješie. Ja som povedala:

„Vieťe, ja ňeverím, toto buďe dáki Ňemec preoblečení. Ja sa bojím.“

A ona vraví:

„Ňeňi možné, veď je to vraj žena.“

A ja hovorím:

„A či vi ňevieťe, že veľa jesto ľuďi teras za žeňi preoblečení?“

A mi čím ríchlješie, ona ešte ríchlješie za nami. Prešli zme ňiekoľko ulice a ona za nami. Prišli zme do Lazobnej ulice a tam zme zastali. Zastali zme pred jednou bránou a tag zme začali rosprávať medzi sebou:

„Tak, tetka“, hovorím, „čože nás ňepriďete pozrieť, veď vás mi čakáme.“

A ona dochádza gu nám. A hovorím:

„Tag vieťe čo? Zajtrá vás ja priďem pozrieť a potom vi priďete k nám,“ keď už ona išla popred nás. „Tag vi hádam už ďaľej ňepuojdete, či chcete íst k nám spať?“

A ona hovorí:

„Ak vraj chcete, tak muožeme íst. Ale račej bi som sa vrátila naspeť, lebo tá suseda tá ma buďe čakať.“

A ona už ftedi bola pri nás a ako kebi chcela zastať. A hovorí:

„Dobří večer!“

No a mi zme zostali obidve f pomikove.

„Dobří večer!“ ešte som si dala tej sili.

A ona aj chce íst a hovorí:

„A vi už ňejďete ďaľej?“

„Mi ňie, mi už tu bívame.“

A ona hovorí:

„A či vraj dobre íďem smerom na Starie hory?“

A ja hovorím:

„No dobre íďete, dobre. A gďe reku íďete?“

No že ona íďe na Starie hori, ale že ešte ďaľej na Jeľenkovu skalú. A hovorím:

„Veď tam ňič ňieto, to hádam do Jeľenskej íďete.“

A ona mi vraví, že ona má muža tam a že ona ho chce íst pozrieť. No a teras ja som začala rozmíšľať, či ti ňejďeš potfukom, či sa ti ňechceš íen tak opšmietat, aby si nás nachítala. A ona že sa veru už bojí íst ďaľej, že ak mi tu bívame, že ak buďeme tak dobrí ľuďia, či bi zme ju ňevzali spať do rána. No keď mi toto povedala, ja som si misľela, že ja znovu ožijem od radosti. A ja hovorím:

„Naozaj vi íďete aš ta?“

„Áno, vraj aš ta.“

A ja hovorím:

„Vidíte, ja som sa bála vás a vi možno že ste sa báli nás.“

A ona hovorí, že povie praudu, že aj ona sa bála, lebo že som mala nohavice. Hovorí:

„A vi gďejďete?“

„Ja do Jeľenca, ale z Jeľenca ešte ďaľej. A ja vám ukážem smer, gďe máte íst.“

No dobre, tag zme sa-pofešili. Ale čo teras? No bola zima, hádam taká, že nám aňi zub zubu ňedochodiu. Aj od zimi, aj od strachu, lebo fšade samí Ňemci, plno ich bolo. Tag zme sa zobrali. A fšade samie ňemeckie stráže. Prišli zme za Lazobnú ulicu. Rozmíšľame, rosprá-vame, pomali íďeme. Prišli zme aš po Vančov opchot, čo celú roďinu tu pri Kremňičke

postrieľali. Prišli zme aš tam a zrazu počujeme veľkí hrmot za sebou. Obzreme sa a viďíme, že ide jeden na takej korbički ako sedľiaci maľi. Ide vám na tých koňoch. No a ja jej už hovorím:

„Vieťe vi čo? Ak dozrieme, že ide len jeden človek na tých koňoch s tou kárickou, ja ho zastavím, čo ako.“

Prešli zme až na mostík, pozdola toho opchodu a ja som už kivala rukou, aby zastal. Lebo kebi zme boľi išli nižšie, už bi nás bola viďela stráž. A ja hovorím:

„Musíme zastaviť.“

A on zastaviu. A ja hovorím:

„Gďejďete, ujko?“

Že on ide na Donovali aš.

„Po čo?“

Že on ide po nemeckých duostojňíkov.

„A gdo vám to kázau?“

Že on dostau takí roskas, aby išiou tých nemeckých duostojňíkov z Donovalov zošikovat doľe. A ja hovorím:

„Prosím vás, nezobrau bi ste nás?“

„Nie, ja nemuožem, lebo sa vraj musím ponáhľat.“

A ja zase:

„No s tím naozaj veľa nezmeškáte.“

A on hovorí, že sa on bojí. A ja sa ho pítam:

„No a máte nejaké papiere?“

No že on má fšeliake dokladi od Němcov, ale že je to len pre ňeho. A ja hovorím:

„Vieťe čo, tak pre vás ako pre nás. Mi sa popri tých vašich dokladoch prešmikňeme.“

Tag hovorí:

„No tak poľte, visadňite!“

Chitro zme si sadli na tú káricku. A ja mu hovorím:

„Prosím vás, keď príďeme gu Němcom, nič sa nepřítajte, vi len ukazujťe im tie papiere a fískajťe do ruki, na nás sa neobzerajťe.“

„No, dobre“, on hovorí, „no uviďíme.“

Tak pohou koňe, idťeme.

Príďeme na most a tam zástavka prvá.

„Halt!“ takím hrubím hlasom.

Zastali zme. Začňe viprávať tam po nemeckí a ja hovorím:

„No starkí, veď im dávájťe tie papiere!“

On začňe ich viberať a tieš chudák sa triasou. Starí človek. Hovorím:

„Nebojťe sa, ta len dajťe tie papiere, nech ich prečítajú“, a hovorím „nebojťe sa, on aj tak figu s toho rozumie, čo si mi hovoríme, a to po nemeckí si prečíta.“

No a on pokukau, popozerau.

„Gut, gut, gut.“

Išli zme ďaľej. Trinásťkrát zme stáli od Bistrici po Jefeňec. Povedala som, to bolo horšie ako Kristova krížová cesta. Trinásťkrát sa spovedať.

„Len starkí, len chitro papiere dávájťe!“

Takto, gďekoľvek zme prišli. Do Kostiviarskej, do Ulmanki. Príďeme pred Harmaňec a tam osvietená veľiká tabuľa: Starohorská obec, partizánska oblasť, pre Němcov nevhodná. Veľikími literami napísanuo. Preboha!

„Halt!“ skriči a zbehlo sa ich hádam zo šest.

A ja chitro:

„Starkí, máte tie papiere, chitro vyberajťe z vrecka, dávájťe im. Veď dobre veďia, gďe mi idťeme.“

Vieťe, takto. No podávame papiere.

„Gut, gut, gut.“

Zase smer ukazuje tím oním palacinkárom.

Pohli zme sa, ideme ďalej. Prídeme do Potkanovej. Tam bola silná nemecká stráž.

A zase:

„Halt, halt!“

No a šak on mau na tom koči lampáš, ako to sedľiaci mávajú, keď v noci gďesi idú. Tag už zase:

„Halt!“ vytřča ruku.

Zastaňeme.

„Gďejďete, čo idete?“ a po slovenski.

No preboha. A ja hovorím:

„No starkí, veď máte papiere. Veď oňi dobre veďia, že ideme po nemeckých duostojníkov, tak čo nás tu zastavujú“, hovorím. „Dajte im!“

Starkí viberie, pozerajú, a ten hovorí:

„No ja vraj to ňeviem prečítať.“

A ja už vzadu, už som ňevedela, čo ďalej. Hovorím:

„No len dajte tie papiere!“

A on zavolau Ňemca jedného a ten číta:

„Gut, gut!“

A už zme išli zase. Keď sa nám podarilo prejsť cez jednu stráž, ja som ňevedela od radosti čo robiť. No prídeme hore do Jefenca. Ja rozmíšlam. V Jefenci tam iste budú pred družstvom, pri centrále, na križovatke smer na Donovali a Vaľentovú. No dobre. A ja hovorím:

„Starkí, vieťe čo? Nás ňezložíte tu hňeť na križovatke, ale nás viveziete trochu viššie, tam je takí mosťík cez potok, taďe reku puojďeme.“

Prišli zme pred družstvo.

„Halt!“ zase nás zastaviťi.

No zase hovorím:

„Starkí, len chitro papiere dajte, lebo mi sa už musíme ponáhľat na Donovali“, zase som takto.

Dau papiere, číta:

„Gut, gut.“

A zase zme išli. Ale prídeme na tú križovatku. A tam zase Ňemci. No zase:

„Halt!“

Zastaňe.

„Starkí, dajte chitro papiere, hňeť zme na Donovaloch, čo nás toľko zastavujú.“

Dobre. Dau papiere, číta:

„Gut, gut.“

No išli zme ďalej. Ale teras ja som takto rozmíšľala: Ag vi puojďete hore za nami a uvidíte, že mi zosadujeme a povedali zme, že ideme hore na Donovali, teras ja musím veďief višpekulovať, či vi puojďete ďalej alebo puojďete na Jefeneć. Aj tak bolo. Ako povedali, že muožeme ísť, tag ja sa len pozerám s tej kárićki, kaďe oňi puojdu. A naras, keď sa obrátili a ja ftedi:

„Dobre je, starkí, teras pomalšie, ňedurťe tie koňe, len krokom pomali!“

Aj tak spomaliu koňe a keď som už videla, že už sa za zatáčkou, tak hovorím:

„Tu pri tomto mosťíku zastaňete, mi prejdeme cez vodu a už je dobre. Mí zme už tu pri fetki, ňebojťe sa o nás.“

My zme prešli cez mostík. Ticho fšade, taká tichosť. Ďakovali zme tomu starkímu a hovoríme:

„Dobru noc!“

A išli zme už cez ten mosťík a za chvifu už zme boľi u tej fetki. Pořichu ideme, počúvame, či nepočuť ňikoho, že chráňi čizmmami. Prišli zme tam. Ja zaklopem ticho na oblok a ona ostala pri mŕe. Ňigdo sa mi ňeohláša. A zaklopala som zase tak pořichućki len jedním prstom na okno a hovorím:

„Tetka Ana, otvorte, to som ja!“

A ona že:

„Preboha, dieťa, veď tvoja mať je už viac na druhom svefe, lebo už ťa ani nečaká! Ďe si sa ti vzala?“

Ale ja som si pítala len odíchnuť, jeť som nechcela a ani nemohla. Ale oňi preci navarili v mlieku mrveňički, ale misliťe, že mi chutilo? Za dve ližički som zedla. Žalúdok sevrknuť, uzimená od zimy, hladu. Ale ja som neverila ani to, že sa stađe živá dostaňem. A oňi hovoria:

„Tag ja ti vraj poviem praudu. Aj tu je veľa Němcov.“

A ja hovorím:

„No a čo teras?“

A oňi hovoria:

„Nič, dieťa moje, tu buďeť spať do rána a dáko to už urobíme.“

Potom zme si už poľhali, ale ani spať som nemohla, len tak ako na tŕňi. Nevedela som, či ešte na tie dva kroki sa živá dostaňem domou. No dobre. Ráno o piatej hovorím:

„Tetka Ana, ja už idem stať. Idem, kím ešte nie je tak vidno. Aj táto žeňička puojde tam k tomu mužovi, ja jej ukážem, kađe má íť, kím ešte aj Němci nie sú tak vonku, nie sú na stráži.“

Jej muž bou pri partizánoch na Jelenskej skaľe a on jej od niekoho poslau dopis, abi mu ona doňiesla niečo obliecť a jedeňia, chliep, slaňinku. Tag ona to ňiesla za ňím. No dobre. Ja som jej už poviprávala, ako sa tam dostaňe, že nech sa robí, ako že ide len z d'edini.

„A butťe veselá a povecťe, že ste tu boľi u rođini a že vám nabaľili do kufra a že idete domou do Jelenskej.“

A ona ďakovala a išla. Ja som jej hñeď aj písala, ale ňeviem, či sa dobre dostala a ostala nažive, lebo ňeotpísala. Ale to bolo tak, že na každom kroku čakala smrť. A teras ja hovorím:

„No, tetka Ana, idem aj ja.“

„Ale ako?“

„Viete čo, dáte vi mñe do konvički mlieka.“

A oňi hovoria:

„No, dám ťi ja, moje dieťa.“

A ja f tých nohavičiach. Zima taká bola. Ale pásku som ňemala, tú som schovala, ako som začala z Martina utekať. No tak teras oňi mi dali toho mlieka a hovoria:

„Dieťa moje, ja ťa samuo ňepustím. Táto moja Anka nech ťa aspoň na kúštičku otprevaďi, lebo tam pret školou v Jelenci je silná ňemecká stráť. Tak vraj čo len potaďial.“

A tie nohavice som mala, lebo som ja ňemala nič inšuo na sebe. Úplňe premrznutá. Priďeme pret tú školu s tím d'ieučaťom a s tou kandľičkou v ruke a hñeď nás tam zastavili:

„Halt!“

Zastaňeme. Začnú po ňemeckí rosprávať. Hovoríme:

„Ideme tuto domou, mlieko ňesieme. Vidíte, čo ešte chcete?“

Ňie, ňeviem, on sa museu pozrieť do kandľički.

„Prosím, nech sa páči,“ ukazujem.

Vidí.

„Gut, gut.“

No tak išlo potom ešte kúsok so mnou, ale potom som ho poslala nazat. Išla som hore. F každej d'edine fšađe ňemecká stráť. Prejďem. Fšađe sa ma opitujú a ja som hñeď len tú kandľičku otvorila.

„Pozrite, ňesiem mlieko domou.“

Fšađe som prešla. Priďem ja vám domou. Keď som prišla pred dom a naši keď ma zazreli, hñeď plač. A viete, u mña tá radosť! Ale keď sa mi zrazu pred oči postaví ten Němec, tí istí Němci, čo nás zajali, boľi u nás. Viete, čo sa so mnou robilo? Ja som ňevedela hovoriť.

„Život som si zachránila“, povedala som, „ale teraz ho už nezachránim ani vám ani mne.“

Tí ostatní Nemci ešte spali, len ten sa práve zobudiu, jeden s tich, čo nás zajau v Blatnickej doline. A ten sa už chce ísť umívať na potok. A to vám bou s Čiech, zo Sudet. A ja som ho prosila, abi mi zachrániu život, lebo ledva som si ho zachránila za dvaťjeden dní. Abi to nepovedau. Povedau:

„Nepoviem, dobre.“

A tag aj urobiu. Tí ostatní ešte spali a ja som išla hore sa skriť. On povedau, že poobeđe odídu oťiaľ preč. A ja od rána tam za pecou som čupela, načúvala, strach, triaška, zima, horúčka, aš kím ňeodišli. A keď odišli, ja som vám ňevedela pochopiť, že som doma. Štrnásť dní som bola doma a stále som tomu ňeverila. A potom, keď som už počula, že už Nemci úplne odchádzajú het, tak som sa tešila. A keď Rusi prišli, išli zme im naproti aš po Šturec, išli zme ich vítať.

B. Doplnky

1

Ešte som vám ňerosprávala, ako som na Starie hori choďila pre lieki. Tito ruskí partizáni, ich šak bolo veľa u nás. Ale oni boli d'efení na skupini. Každá skupina bola in'de. Tag napríklad títo boli v našich d'edínách. Jegorovov hlavný štáp bou f Tureckej. A od Jegorova jedna skupina bola usaďená až za Krížnou. Tagže tieto skupini sa tak dokopi dávali, Morozov, Jegorov a ešte akosi sa d'efili.

A tam za Krížnou bou ešte jeden ruskí lekár, tomu už ňeviem meno. On bou len dva-krát v našej d'edíne, ale vždi si posielau spojku. Ale on zostau len hore, on ňigdi ňežišiu dolu. A oni keď prišli, to len takí smelší sa opovážili, keď Nemci boli v d'edíne, ňiššie, a tí ňesmelší tam hore zostávali. A títo zase donášali správu, čo je, a fšetko sa im hore vinášalo. Tagže tento lekár, keď niečo potrebovau, ja som išla do toho domu, popisau mi, pohovoriu mi, čo potrebuje a ja som hneď išla na Starie hori a doňiesla mu to do toho domu a staďe si to zobrali. Takú spojku som robila.

Keď som išla na Starie hori, ja som oťiaľ doňiesla správi fšetkým. ňiesla som správi jednak pre partizánov, jednak pre chlapcov osád a d'edín, lebo už som vedela, d'e sa Nemci a akí chír je. Ešte tam bou jeden chlapec, aj ten robiu takú spojku, ale on choďiu na Prašnicu, na druhú d'edinu. Ten mohol mať takých štrnásť rokou alebo trinásť len. To bou ešte malí.

Išla som vám na Starie hori. A to som ňeviprávala ešte, ako som pre lieki išla.

Išli Nemci z vozom a človek, keď už išiu na takúto dlhšiu cestu, museu sa obávať trochu od Nemcov. Ale ja som sa ftedi ňebála. Bola som odvážna. Keď oni drzo, ja ešte drzejšie. No tak išla som raz z jednou dovicom. Zabíli u nás kravu pre partizánov. No ale to meso bolo treba zaňiesť na Starie hori. No a zo Starích huor do Tureckej. ňebolo koho poslať. Tak vo Valentovej bola jedna dovica, tag išla som k ňej a povedala som:

„Anka, vieš čo? Mi id'eme s tím mesom.“

„Ja sa vraj bojím.“

„ňejoj sa, poť id'eme. Ved' mi sa prešmikňeme, ňejoj sa! Mi bud'eme ved'ieť ocigáňit. Pot!“

Tag zme vám do košov, čo žeňi voľakedi čipki nosili a tovar — čipkárske koše to volali — do tých košoch meso nadávali, nasekali. Tarcha to bola. A išli zme s tím mesom. Tak s tím mesom zme šli. No a príďeme do Jeľenca a ja hovorím:

„Vieš čo, Hanka? Ved' mi toto už na tých chrptoch ňeuňesieme, ved' je to váha veľká. Vieš čo? Gdokoľvek puojďe z vozom, poprosíme, nak nás vezmú.“

Aj tag zme urobili. Naras počujeme hrmotaf vos. Nemci na voze, na koňoch. A teras si mislím: Mám odvahu opítať sa? No ale som si odvahi dodala. Id'eme, zastavím. Lebo keď nás budú vidieť, že id'eme sami, budú misleť, že mi do hori id'eme. Ale keď nás budú

viďeť, že ideme gu ňim, budú si misľeť, že ňerobíme ňiĉ zľeho. No tag ako prichádzali k nám, ja som ruku nadvihla, pokívala. Zastali a ja hovorím:

„Prosím vás, vezmite nás na ten vos, mi už ňevládeme, nás už nohi boľia.“

A oňi, že ňerozumejú. A ja hovorím:

„Posaťte nás hore, mi už ňevládeme!“

Hovoria:

„No, no, no.“

Aj tag dobre. Sadli zme si na vos. A teras som rozmišľala, že torou cestou a čo im povieme, ďe ideme, čo ideme. No prišli zme za Starie hori, ale mi zme sa ňedali zviest ať tam, gďe zme ňiesli to meso, ale ako sa prichádza do Starich huor, tam pri prvých domoch, abi misľeli, že mi tam ideme gu ňejakej roďiňe. No prišli zme tam, to sa volá Za lúku, no a tam zme ďakovali a išli het. A keď oňi zašli za zátaĉku, prišli zme do prvieho domu, tam zme koše z mesom poskladali, meso vikládli a už zme aj išli nazat, ľebo to už potom druhí vilifrovali hore. No potom prišli zme domou a tam už bola tá spojka, že mám íst na Starie hori po ľieki.

Hibaj ho, ja na druhí deň zase po ľieki. Tam bou na Starich horách doktor Just, tak sa volau. A tam som choďila k ňemu po ľieki. Vivárala som striekaĉki u mojej tetki, ľebo u nás som ňemohla vivárať, ľebo mi zme mali skľené dvere a bývali zme hňeť tak f ceste. Ľen naša tetka bývala f takom dome, ďe bou takí dlhí pitvor. A u ňej zme s tím Viktorom ešťe aj míni noĉnou hoďinou odšroubúvali. Jeden Rus prišiou a ten potrebovau narieħlo injekcie. Tak ešťe jeden Rus a tento ľekár, ktorí mu dávau injekcie, ten prišiou s ňim. A potrebovau injekcie. A ten ľekár hovorí, že ĉi zožeňiem aj takie.

„Zožeňiem, ňebojťe sa!“

A na druhí deň už som aj ľefela na Starie hori a doňiesla som ich. A hňeť im ich pichau.

A tomu Nikolajovi, čo bou u nás, keď bou raňení, som zaňiesla cigareťte a tak sa im řešiu. Veru našim chlapcom ľaško padlo, že som im ňedala, ale ja som si misľela: Naši sú doma a títo sú f cudziňe, aj keď boľi u nás ako doma. A skuor to potrebovali ako naši, ľebo na tých ešťe mau gďo pametať doma, ľebo mali príbuzních. Ale čo oňi, chudáci. Aj na tých museu ňiegdó pametať.

Janko, náš slovenský partizán, prišiou s postrieľanou rukou, na háĉku zavesenou, ruka krvácala. Ale prišiou z Vasilom, ten mu bou ako oťec. Keď viďeu, že mi riadiťe a že on si ňeutreu topánki, hňeť volau:

„Janko, Janko, ňecharašo, ňecharašo!“

Že on špinavými nohami iďe dnu. Alebo keď zme im už urobili večeru, a pozháňali ďe sa čo dalo. Ten Viktor veďeu krásňe hrať na harmoňike. Ale kaďdí veďeu z ňich hrať, takí to boľi veselí chlapeci.

Títo potom odišli od nás na Baláže a mi, keď zme sa dozveďeli, že ďe sú, zase zme im išli s proviantom. Málo nás išlo, piatí alebo šiesti. Chľiep zme im ňiesli, slaňinu, takuo, gďo už čo mohou. Tak keť sme vám prišli do Balážov, tam som sa už z ňikím známim ňestretla, Ľen s tím Viktorom. A ftedi mi Viktor po ruski vipisovau takuo potvrďeňie, ale to sa mi straťilo, ja som ho nosila f tej ľekárňiĉke.

Mala som jednu takú vojenskú debňiĉku a f tej som mala ľieki. Ale bála som sa aj tunajších ľuďi, že ma prezraďia a muožu pre mňa zabiť aj celú roďinu, že ja ošetrujem partizánov. Tag ras, keď som sa dozveďela, že ňemci bajonetmi ces sňah hľadajú veci, čo ľudia majú naschovávané, tak celú tú debňiĉku noĉnou hoďinou som ja vitrepala ďaleko za náš dom do hori pot takie skali a tam som to poukrivala. ňik o tom ňevedeťu, aňi moja matka. Potom som znovu išla po tú debňiĉku, keď sa už tak uspokoľilo a ňemci boľi ňiššie. Ftedi dochádzalo veľa pomrznutích partizánov, nohi mali omrznutie. Jeden Mišo tieš prišiou a tomu som ľieĉila omrznutie nohi. Ten mi aj napisau k tej mojej tetki, že kebi ňie ja, že bi dňes ňemau nohi, že ďakuje Vierki a poslau mi aj takú ľľaštiĉku voňauki. Mnohí mali tag zmrznutie nohi, dobre, že im ňepadali prsti. A Ľen ja som ich ľieĉila na celom tom okoli.

Pozdola nás bou jeden lekár, Laco sa volau, a ešte z jedným medikom, Janko zase. A oni bývali pozdola nás f tom prvom dome. A u nás boľi tí Rusi. No dost na tom, tento lekár vám mau knihu u seba. A on viďeu, keď som tam prišla, že ma to zaujíma. Tag on hovorí, že keď mám záujem, a veľa ľudí potrebuje pomoci, abi som sa chitila do toho a puojďe mi to. Tag mi dau tú knihu a ja som si to poprečitovala. S toho som si nabrala, čo mi bolo potrebné.

Ten partizán Janko, keď prišli Nemci do d'edini, vždi sa skril na padláš do sena. A jeden d'euň zišľi vám dolu s padlášu a povedali, že oni idú račej sa do huor skriť. To ten lekár a Janko z Ružomberku — pochovaní je na Starích horách — a išli teda do hori. A tag nešťastne, že akurát vám išli Nemci horou a ako ich zazreľi, tag Nemci začali do nich strieľat. Janka strefili a toho lekára Lacu postrieľali ces črevá, tagže živího ho ešte šikovali do Revúcej na takej loďi až z Jelenca, aľe toho mŕtveho Janka tam nechaľi. A jeden z nich sa vidriapau na samí vrchovec stromu a tam vám pretrvau. Tomu sa nič nešťalo. Ten bou po vojne dlho v Žiľine. Ten vičkau na samom vrchouci stromu, kím Nemci nepootchádzali a potom vám živí do d'edini prišiou. A kriví, krívau na nohu. Toto lekára potom previezli do Ružomberka, aľe potom zme už nevedeľi, d'e zmizou. Či ho viliečili a odviezli do Nemec-ka, aľebo či ho viliečili, vizvedali od něho a potom ho ostrelili, něvieme.

A toho Janka na haluzoch zošikovali dolu zmrznutého. A tí Nemci čo ešte urobili. Keď ho zastrelili, tag mu zviazali nohi dolu špagátom a tag ho fahali dolu celou tou horou, aľe potom ho tam nechaľi. A ten keď naši chlapeci išli do hori, tag ho tam našli. V d'edine sa urobila truhla z dosák. A on ako bou zmrznutí, nohi natiahnuté, ruki hore, a on bou dlhé chlapčisko, tag mu museli chlapi po rukách a po nohách poskákať, aby sa to zlámalo a mohlo dať do truhli. A je pochovaní na Starích horách na cintoríne, celá d'edina mu bola na pohrebe.

Ras sme išli cez Jeleňec, Tureckú a Starie hori s tím proviantom. Pršau ukrutní dážď a tento Viktor bou tam. A Jegorov, to bou hlavní veliteľ. F Tureckej sa to rozďefovalo, že komu sa čo dá vinášať na tie chati. Tak tento Viktor nás šikovau hore doľinou. Keď zme zišľi hore na čistinku, a aj koňe išli s nami a na chrpťe mali proviant. A dážď sa ľiau. A ako zme tam išli, tag naras vám vezú na takých sánkach jedného německého duostojníka postrieľaného. A to ho viezli z Gaďerskej doľini a viezli ho dolu do Tureckej. Potom zme višľi hore a tam spomínali, že tam tieš chitili nějakého německého duostojníka.

Ten Viktor vám vždi meňiu uniformu. Ras choďiu f čižmách, ras zelenie nohavice, ras frak, abi ho nigdo nepoznau, že je to on. A ras hovorí, potom, keď už prišiou k nám. Že bi sa ešte ras chceu obľieť do civilu.

„Vieľe čo, Viktor, ja mám na padláši opratie tie nohavice, čo mi Vasil dau. Aľe keď mi oťecka nemáme, nemáme aňi takieho kabáta, zoženťe si ho inde.“

Prišiou f takej otrhanej vojenskej blúzi, kofená mau zodratie a čižmi voľake naňichodňie a spomínau, že tri aľebo šťirikrát zo zajatia ušiou. Tak som mu dala tie nohavice. A zohnau potom aj kabát. A mau tie nohavice, aľe už neboľi s červením páskom, ľebo keď som prišla domou, ja som ten červení pás chitro vistrihla a tie nohavice prešila.

Keď zme boľi f tej doľine f takej koľibke — to buď horári maľi aľebo gdo — tak tam zme boľi s tími partizánmi, ja a Vlasta. Varíľi zme im a boľi tam tí, čo u nás bývaľi, okrem Vasíla, ľebo ten bou na Kráľovej studňi. A to bola ľen taká pec s kameňov. A to boľi takie koľibki. Tag za tieto dva dňi bolo im treba navariť, ľebo Jano hovoríu, že oňi idú na voľáki prepat. Dosť na tom, povedala som mu, že ak ňebuďem mať do večera tú brašnu z ľiekami zohnatú, že čo tam buďem robiť, že bi som najračeľ ľen domou potom išla. A on povedau, že stoj čo stoj on tú brašnu zožeňie a ako sľúbiu, aj zohnau. A mi s tou Vlastou a ešče jednou ženou zme papiere pozháňali a tú koľibku papiermi poobíjaľi, aj pret ten šporák, ak bi sa tam sipalo. A to zme krumpľe drevom búchaľi, zmiešaľi z múkou a soľou a takie plátki zme robiľi a piekľi na dreve. Aj čaj zme robiľi, aľe bes cukru, ľebo ňebolo. A prišiou starí komisár. Jaj, veru, že je hladní. Tag zme im to predložíľi a oňi sa tak tešíľi. To bolo od ňich pekné, že čo bi boľi maľi akú trošku, tak sám on nezje, čo omrvinku, aľe rozďelíľi sa. Takí to boľi ľuďia. Ďelíť sa veďelí zo šťipkou.

A práve to bolo pri ňich pekné, že akú hrúzu zažívaľi, že veďelí si aj zaspievať a pofešíť sa.

Aľe veďelí aj vážňe rozhodovať.

Muoj otec mau veľmi ľuďí ráť. On vždi se veďeu biť ľen za chudobnú stranu, ňigdi ňie za pánov. A veďeu biť priamo odporcom proti boháčom. On ako chlapec v útlom veku ňemau s čoho žíť. Išiou za robotou až do Ňemecka, voľagďe do Prajskej to voľaľi, ňeviem Ďe to bolo, čo to bolo. Ľen ako som počula. A že už tam ako sa veďeu boríť pomedzi tích pánov. Ono ako takuo chudľa z druhími ľuďmi išlo tam, abi si zarobilo. A veru ňič si ňemohlo, ľebo tak isto prišlo holuo ako holuo odišlo.

A keď prišiou sem do Podbrezovej, bou takím robotňikom, že keť prišiou do práci, bou svedomití a snažiu sa ako chudákovi ísť v ústretí. A jeden suset mi tu rospřavau:

„Vieš, Ďieťa moje, ten tvoj otec to bou človek, ten mau srce. Ten vraľ, keť riadíťel ňiečo robotňikovi krívdíu, ten bi vraľ bou biu toho riadíťela.“

Keď ras ces Starie hori išiou, ňeviem či s práci či ako — ako u nás spomínajú ľuďia — tak spievaui si pesňičku Internacionálu. Počuľi to žandári. Zbiľi ho chudáka za to. Plačom prišiou domou. Ja ako Ďieťa si pametám na to. Viem, že nočnou hoďinou prišiou plačom domou a matki hovoríu:

„Nabili ma, sviňe žandári, nabíľi ma!“

To si pametám, ako Ďieťa matki som ľežala za chrptom.

НА РУБЕЖЕ МЕЖДУ ЛИТЕРАТУРОЙ И ФОЛЬКЛОРОМ

(На марго одного рассказа из жизни в период Словацкого национального восстания.)

Резюме

Словесные проявления можно включить в две основные сферы — в литературу и в словесный фольклор. Словесный фольклор обычно расчленялся на разные категории и виды (жанры) и здесь мы заметили склонность эту основную классификацию (песню, с точки зрения текста, повесть, но в более узком смысле слова чем является антоним по отношению к повести, мелкие фольклорные формации, народный театр) считать за конечную. За последние десятилетия фольклористы только отчасти пересматривали эту романтическую классификацию народной словесности и причленили ее к сфере народной прозы, а также и рассказы из жизни, как и воспоминания в рассказах, как самостоятельный вид (жанр). Положение не было вполне выяснено, даже после коррекции классификации словесного фольклора. Чем

больше и глубже исследователи изучали отдельные жанры народной прозы, тем острее выступало, не то что расхождение, а наоборот, общие черты, взаимное проникание и переход одного жанра в другой.

Автор в своей статье также не соглашается с мнением, в котором считается сосуществование литература — фольклор за единственную возможность, и указывает главным образом на то, что находится между этими двумя основными сферами. Автор обращает внимание на словесные проявления, которые колеблются или же вибрируют между литературой и фольклором, иначе говоря, в одном случае примыкают к одной сфере, в другом — к второй сфере. Главный импульс для этих размышлений был дан автору, одним необыкновенно волнующим рассказом о жизни во время Словацкого национального восстания, который ей удалось записать в период своих исследований в 1960 г. На основании анализа этого рассказа автор указывает на то, что некоторые проявления не относятся ни к литературе, ни к фольклору и также их нельзя отнести к так называемому творчеству авторов — дилетантов, но что именно они являются как бы объединяющим фактором, мостом между литературой и фольклором. Переход в литературу в данном случае был бы весьма простым легким, потому что рассказ уже перешел границу рассказа из жизни типа фольклора и таким образом создалось, относительно хорошо перекомпонованное целое. О реальности такого пути свидетельствуют книги, которые были изданы до сего времени с тематикой Словацкого национального восстания.

Автор своей статьей хотел показать, как важно изучение устного проявления в связи с тематикой Словацкого национального восстания. В первую очередь, автор хотел подчеркнуть, что исследование следующее по этому пути может теоретически обогатить фольклористику и дать толчок для ее изучения, с целью преодолевать более старые, уже закоснелые взгляды, каким например является двухполюсность литературы и фольклора

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания XIX, 1971, No 4.
Издается четыре раза в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Боžена Филова и Павол Стано
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang XIX, 1971, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure Dr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume XIX, 1971, No. 4.
Published quarterly by the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors Dr. Božena Filová and Pavol Stano
Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
revue de l'Académie slovaque des sciences
Année XIX, 1971, No. 4. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: Dr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS
Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník XIX, 1971, číslo 4. — Vychádza štyri razy do roka
Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka Dr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: prof. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová,
dr. Soňa Kovačevičová, dr. Jaroslav Kramařík, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek,
dr. Ján Mjartan, dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák

Technická redaktorka Jaroslava Macherová

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin
Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—
Výmer PIO 2385/49-III/2

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971